

A lezajlott vitáról

KISSNÉ PAP MARGIT

Vitára bocsátott tanulmányomban szóltam arról, hogy a hungarológia területén az elmúlt másfél évtizedben gyakran kellett átszervezési tervekkel, törekvésekkel, koncepcionális elbizonytalanodásokkal szembenézni. A legutóbbi átszervezési elképzelés az elmúlt év utolsó hónapjaiban vált ismertté, amelyben az eddigi eredményeket illetően kérdőjelek is kirajzolódtak. E több szempontból is kritikus szituációban két választás kínálkozott: vagy elmenekül az ember a konfliktusok elől és lesz, ahogy lesz, vagy a Bibó István-féle magatartást választja, amelyet előadónk, Dénes Iván Zoltán a következőképpen jellemzett egyik interjújában: „Bibó István nem egykönnyen esett kétségbe. Biztosan nem tenné most sem, valószínűleg nem reagálna hisztérikusan, hanem előbb-utóbb kidolgozná a helyzetről a maga józan és empatikus diagnózisát és terápiáját. Javaslatokkal, tervezetekkel állna elő...”

Így született meg a Hungarológia című folyóiratban közzétett áttekin-tés, amelynek közléséért és vitára bocsátásáért ezúttal is szeretnék köszönetet mondani a konferencia szervezőinek és a folyóirat szerkesztőinek.

A lezajlott vita igazolta, hogy helyes volt a fejlesztési javaslatok leírása és nyilvánosságra hozása mellett dönteni. Még akkor is, ha számításba vesszük azt az Amedeo di Francesco professzor úr által említett körülményt, hogy az ilyen konferenciáknak megvannak a maguk határai.

A vita egyfelől tükröt tartott elénk, megmutatta, milyen intellektuális és morális értékeket tud ma a hungarológia felmutatni. Másfelől az elhangzott előadások, hozzászólások alapján látható, melyek azok a szándékok, törekvések, amelyek megerősítést nyertek vagy éppen megkérdőjeleződtek. Az elhangzottakból négy problémacsoportot emelnék ki.

Sokféle, egymástól meglehetősen távol eső vélemény fogalmazódott meg a *hungarológia fogalmának* újragondolásáról. Volt, aki a fogalom-meghatározás nehézsége, sőt lehetetlensége mellett érvelt, mások külföldi példákra, köztük a frankofonia példájára hivatkozva, időszerűtlennek minősítették az egész kérdésfeltevést. Kovács Imre Attilához hasonlóan úgy vélem, több okból sem kerülhetjük meg a hungarológia fogalmával kapcsolatos elméleti kutatásokat, amelyek között helye lehet a ma még sok bizonytalansággal és esetlegességgel küzdő kulturális antropológiai megközelítésnek is. Ilyen okok például a mindennapi hungarológiai tevékenység elméleti megalapozásának igénye, vagy a magyar társadalom-

ban, kultúrában, tudományban bekövetkezett változások. Ezek az elméleti kutatások azonban nem járhatnak együtt az elmúlt évtizedek során kialakult hungarológiai feladatrendszer és a hozzá kapcsolódó intézményi keretek egészének megkérdőjelezésével. Keresni kell a lehetőséget összehangolásukra, ahogyan azt Amedeo di Francesco professzor úr mondtotta, annak a külföldi szakembernek a hitelességével, aki életéből több évtizedet szánt a hungarológia oktatására és kutatására, s aki választott tárgyát ma is kincsnek látja.

Az elméleti kutatásokkal párhuzamosan el kell végezni egy sor olyan feladatot, a közeljövő konkrét mindennapi tennivalóinak átgondolásától kezdve, az államigazgatás hatékonyabb működésének megteremtésén keresztül az intézmények megújításáig és a támogatási rendszer korszerűsítéséig, amely a jelenleginél kedvezőbb feltételeket teremt a magyarságismeret szakszerű, szervezett és folyamatos külföldi terjesztéséhez. Ha valaki figyelmesen végighallgatta a vitanap hozzászólásait, akkor egyértelművé válhatott számára, hogy a hungarológus szakma elsősorban ezekben a kérdésekben vár határozott és gyors döntéseket tőlünk.

A fogalom problémájához hasonlóan sokan érintették az *intézményrendszer* kérdését is. A követendő alapállást talán Arató György és Horváth Andor professzor úr fogalmazta meg a legpontosabban. Arató György, aki jól ismeri az elmúlt másfél évtized történetét, s közelről látta a gyors egymásutánban következő átszervezések és koncepció-váltások következményeit, arra hívta fel a figyelmet: „néha az is lehet feladat, hogy ne rontsuk el azt, ami már jól működik”.

A meglevő intézményi keretek értékeinek megőrzése azonban nem jelenti azt, hogy ha „növekedési válság” keletkezik, ahogyan Horváth Andor a jelenlegi helyzetet minősítette, eltekintsünk az ilyenkor szokásos technikák alkalmazásától. Vagyis attól, hogy változtassunk a rendszer diszfunkcionálissá vált elemein, amivel az egésznek az összműködése válik hatékonyabbá. Úgy vélem, ezek a megközelítések nagyon közel állnak azokhoz a javaslatokhoz, amelyeket tanulmányomban jómagam is megfogalmaztam. De erre utalt Gál András Levente államtitkár úr is, amikor a tárcának a háttérintézmények – közöttük a Nemzetközi Hungarológiai Központ – megerősítésére irányuló szándékait ismertette, beleértve ebbe a személyi és költségvetési feltételek javítását.

A hungarológiai oktatóhálózat külföldi terjeszkedése során mindig vitát váltott ki a *regionális prioritások* kérdése, nevezetesen az, hogy az ország pillanatnyi külpolitikai érdekei milyen fejlesztési stratégiát kívánnak meg, s a pénzügyi lehetőségek állandó korlátai hol teszik egyáltalán

lehetővé jelenlétünket. Bár a közvélekedés, nagyon helyesen, úgy tartja, hogy „egy kis országnak több lábba kell állnia”, a hungarológiát illetően sajnálatos egyoldalúságokkal is szembesülnünk kellett. Úgy vélem, hogy az Európai Unióval és a szomszéd országokkal fenntartott kapcsolataink vitathatatlan elsőbbsége mellett, nem eshetnek ki látókörünkől olyan térségek, mint Kelet-Európa vagy Ázsia és Afrika. Ha végiggondoljuk például Ázsia gazdasági jelentőségének növekedését, amelyet a szomszédos Ausztria igyekszik gyorsan és rugalmasan kihasználni a saját javára, a magyar kultúra iránti kiemelkedő érdeklődést többek között Indiában és Japánban, a híres magyar földrajzi felfedezők (Kőrösi Csoma Sándor, Stein Aurél, Vámbéry Ármin stb.) által megalapozott kapcsolatokat, vagy a térség filozófiai és spirituális értékeit, aligha szükséges érvelésem jogosságát indokolni. Éppen ezért örömmel hallgattam, hogy Szili Katalin és Horváth Andor felszólalásaikban e térségek fontosságát is hangsúlyozták.

Köszönettel tartozom Szűcs Tibornak azért, hogy figyelmeztetett a vitaanyag egyik nagy hiányosságára. Arra, hogy *a hazai egyetemi-főiskolai hungarológiai oktatásról* szó sem esik benne, jóllehet a tárca szaktanácsadó testülete, a Hungarológiai Tanács többször is foglalkozott vele. Mindez talán azért fordulhatott elő, mert egyelőre nem beszélhetünk kiépült hungarológiai képzési rendszerről, sőt továbbra is viták vannak arról, milyen típusú képzések kaphatnak helyet az alapképzésben, és melyek utalhatók a szakirányú továbbképzések közé.

A magyar felsőoktatás jelenleg több olyan változás előtt áll, amelyek ki fogják kényszeríteni e kérdésben is az állásfoglalást. Utalok például a bölcsészettudományi képzések képesítési követelményeinek folyamatban levő kidolgozására, amelyben meg kell határozni a felsőoktatásban oktatható szakok körét, közöttük a hungarológiához kapcsolódó szakokat, vagy a kredit-rendszer küszöbön álló bevezetésére, amely felgyorsíthatja a hungarológia megjelenését és elterjedését a kredit értékekhez kötött stúdiumok kínálatában. De a képzési rendszer végiggondolása mellett fontos érv az is, amelyet Réffy József főosztályvezető úr említett: egyre tekintélyesebbé válik a hazai felsőoktatás idegen nyelvű szakképzéseiben részt vevő hallgatók száma. Az ő esetükben sem volna szabad elszalasztani azt a lehetőséget, hogy országismereti, vagy akár hungarológiai képzést kapjanak. A képzések iránt érdeklődők köréből nem hagyható ki a Magyarországon dolgozó idegen nyelvi lektorok több száz fős csoportja sem, akik, tapasztalataim szerint, itt-tartózkodásukat szívesen használják fel ilyen típusú ismeretek megszerzésére.

A fenti megjegyzésekkel szeretnék köszönetet mondani a konferencia minden kedves résztvevőjének a megjelenéséért, a sok fontos észrevételért és javaslatért. Ezeket az a munkabizottság hasznosítja majd, amely az Oktatási Minisztérium megbízásából az év második felében elkészíti a hungarológia fejlesztési programját.

Végül hozzászólásomat a vita során oly sokat emlegetett finn modellre való hivatkozással zárom, amelyről Fazekas Tiborc a következőket írta tanulmányában: „Finnország példamutató aktivitással, csodálatraméltó eredményekkel és folyamatosan, csendben tevékenykedik.”

Én ugyanezt szánnám magunknak feladatul a következő évtizedekre, megtoldva azzal: „Ha...többek életét és munkáját összekapcsoljuk, együttesen mindnyájan sokkal messzebbre jutunk, mint külön haladva bárki is eljuthatna” – mondotta Descartes.

Egységre várva

FAZEKAS TIBORC

Az alaposan előkészített kétnapos ülés aktív és nagyszámú résztvevő közreműködésének eredményeként valóban fontos eseménye volt a szakmának. Az előzetesen írásban elkészült és megjelent vélemények, valamint a szóban elhangzottak alapján a magam számára az alábbiakban foglalom össze – vázlatosan – a legfontosabb eredményeket.

1. A hungarológia mint tudományos tevékenység, mint gyakorlati oktatási munka és mint tudományszervezeti-oktatáspolitikai feladat az elmúlt közel két évtized során *megbízható és eredményesen működő intézményes és személyi háttérrel alakított ki*. A diszciplína tartalmát és legitimitációját érintő újra meg újra felvetődő önreflexiós jellegű kérdésfeltevések, vitaanyagok pedig éppen a hungarológia fontosságát, életképességét jelzik, valamint a viták természetének megfelelően annak fejlődőképességét bizonyítják. Szerintem fontos elem e helyzet és a folyamat megítélésében, hogy a hungarológia hazai vezető személyiségei ma javarészt irodalomtudósok, akik saját tudományterületük szemléletét, nyelvét, stílusát, adott esetben éles („dekonstruktív”) alapállását érvényesítik a vitákban. Ez rendjén van, még akkor is, ha a hungarológia területén dolgozók zöme más szakterület specialistája – s talán a történészeket leszámítva – kevésbé „érdekel” a hungarológia mibenlétének magas elméleti szintű és folyamatos (újra)meghatározásában.